

Ivan Macut, *Hrvatska filozofija od sloma Nezavisne države hrvatske 1945. do raspada Socijalističke federativne republike Jugoslavije 1991.* (Split: Franjevačka provincija Presvetog Otkupitelja – Služba Božja, 2020), 877 pp.

Misao i djela filozofa koji su djelovali u razdoblju od 1945. do 1991. godine objedinjuje opsegom povećane knjiga *Hrvatska filozofija od sloma Nezavisne države hrvatske 1945. do raspada Socijalističke federativne republike Jugoslavije 1991.* autora Ivana Macuta, profesora na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Splitu. Trud autora utkan u treću fazu vlastitog istraživačkog projekta iz povijesti hrvatske filozofije dvadesetog stoljeća objedinjen je na osamsto sedamdeset i sedam stranica knjige izdane u Splitu 2020. godine u izdanju Franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja – Služba Božja, kao sedamdeset i prva knjiga biblioteke »Službe Božje«.

Djelo je podijeljeno na dva uvodna i zaključno poglavlje, a okosnicu razrade čini sedamnaest većih cjelina: 1. *Kratki pregled političke i kulturne situacije na području Hrvatske od 1945. do 1991. godine*; 2. *Počeci i razvoj filozofije u komunističkoj Jugoslaviji od 1945. do 1963. godine*; 3. *Institucije, društva, filozofske škole i časopisi*; 4. *Zagrebačka škola praxis filozofije*; 5. *Kritika dogmatskog marksizma*; 6. *Filozofi pod značajnijim utjecajem fenomenologije i egzistencijalističke filozofije*; 7. *Politička filozofija*; 8. *Istraživanje hrvatske filozofske baštine*; 9. *Analitička filozofija*; 10. *Orijentalna filozofija*; 11. *Estetika*; 12. *Filozofija prava*; 13. *Filozofija odgoja*; 14. *Humanizam Ivana Supeka*; 15. *Filozofske metamorfoze Marijana Cipre*; 16. *Autentično filozofiranje Branka Despota*; 17. *Filozofija kršćanskog nadahnuća*. Vrijedi napomenuti da navedena poglavlja ujedno predstavljaju i autorovu kategorizaciju pojedinih filozofa u određeni pravac odnosno nadahnuće.

Autor glavni dio knjige započinje ocrtavajući političko-kulturnu situaciju na našim prostorima u razdoblju od 1945. do 1991. godine. Nakon uspostave vlasti i formiranja parlamenta, institucije tadašnje jugoslavenske Vlade podsjećale su na demokratske institucije Zapada, dok je zapravo bila riječ o totalitarističkom obliku vlasti koji nije trpio kritičko preispitivanje postupaka njezinih glavnih aktera. Kultura, izdavaštvo i školstvo bilo je pod stalnom prismotrom te ograničenjima i zabranama, čemu posebice svjedoči »Zakon o štampi«. Temeljna ideja donesenih »Zakona« bila je da se cjelokupno izdavaštvo stavi u službu

promicanja novoga komunističkog režima. Albert Haler, Julije Makanec i Stjepan Zimmermann samo su neki od intelektualaca i filozofa koji su već u prvim mjesecima postajanja Jugoslavije osjetili svu gorčinu i nepravdu komunističkog režima. Poticalo se isključivo misaono usmjerenje i izdavaštvo koje je bilo u skladu s aktualnom ideologijom, koja je pak počivala na staljinizmu kao misaono-ideološkom usmjerenju koji ne vrednuje racionalni i kritički pristup, već u pristupu određenom problemu preuzima rješenja vrhovnog autoriteta koja smatra apsolutnima i neosporivima.

Takvo usmjerenje bilo je dominantno do 1950. godine, kada počinju otvorena preispitivanja takvog režima. Početkom 50-ih godina grupa intelektualaca na čelu s Rudijem Supekom počinje izdavati časopis *Pogledi*, koji je bio kolijevka u stvaranju intelektualnih i prijateljskih veza skupine koja je kasnije osnovala praxis filozofiju. U tom društvu posebno su se isticali Branko Bošnjak, Danko Grlić, Milan Kangrga, Gajo Petrović i Rudi Supek, a filozofska struja kojoj su utabali put kasnije će postati okosnicom filozofskog života Jugoslavije, a time na poseban način i Hrvatske.

U nastavku se opisuju društvene i obrazovne institucije koje su doprinijele formiranju i širenju filozofske misli u razdoblju od 1945. do 1991. godine. To je ponajprije Filozofski fakultet (nekadašnji Mudroslovni fakultet) u Zagrebu kao iznimno važna filozofska institucija u tom razdoblju, Filozofski fakultet u Zadru, Institut za filozofiju, Fakultet političkih nauka, Pedagoška akademija u Zagrebu, Interuniverzitetski centar u Dubrovniku, Hrvatsko filozofsko društvo, Matica hrvatska te Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, čiji je jedan od utemeljitelja bio filozof Albert Bazala. Kao posebno poglavlje, spominje se niz seminara i susreta na otoku Korčuli pod nazivom »Korčulanska ljetna škola«, koji su isprva bili zamišljeni kao permanentno obrazovanje za nastavnike filozofije, ali su kasnije prerasli u skupove na kojima su gostovali brojni inozemni intelektualci. Navode se i tada aktualni časopisi s filozofskim temama: *Praxis*, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*, *Encyclopaedia moderna*, *Filozofska istraživanja*, *Synthesis philosophica*, *Godišnjak za povijest filozofije i Studia historiae philosophiae Croaticae*.

Sljedeće poglavlje posvećeno je zagrebačkoj školi praxis filozofije koja, prema definiciji filozofa Mislava Kukoča, obuhvaća »orijentaciju koja se u okviru marksističke filozofije oblikovala na zagrebačkom sveučilištu tijekom pedesetih i šezdesetih godina dvadesetog stoljeća« (p. 87). Osnutkom prethodno spomenutog časopisa *Praxis*, članovi grupe dobivaju mogućnost za objavljivanje većeg broja radova.

Kao važan filozof tog usmjerenja navodi se Gajo Petrović. U svojoj doktorskoj disertaciji, Petrović se je bavio filozofijom G. V. Plehanova, filozofa

koji je svojom interpretacijom marksističke filozofije uvelike utjecao na misao V. I. Lenjina. U djelu *Filozofija i marksizam* Petrović želi dokučiti kako izgleda izvorna misao Karla Marxa. Petrović je smatrao da je čovjek zasigurno biće prakse, no također ukazuje i na njegovu biološku osnovu, koja je pod vlašću fizičkih i bioloških zakona. Smatra da na pojedinca neumoljivo djeluju i ekonomski zakoni koji u složenoj društvenoj cjelini od čovjeka čine samootuđeno, eksploatirano biće. Od toga ga jedino može spasiti praksa, kao ono što u marksističkoj antropologiji budi nadu i daje optimizam te omogućava oslobođenje od tog otuđenja.

Filozof Milan Kangrga bio je jedan od pokretača časopisa *Pogledi, Naše teme* i *Praxis*. Kangrga je prikazan kao filozof čije djelo obuhvaća marksizam kao filozofski pravac i etiku kao filozofsku disciplinu, a to dvoje želi implementirati unutar hrvatske praxis filozofije.

Spominje se i marksistički sociolog te pripadnik praxis filozofije Ivan Kuvačić, koji se je, između ostalog, bavio i filozofijom G. E. Moorea, kao i djelima Marshalla McLuhana. Sociolog interdisciplinarnog pristupa bio je i Rudi Supek, koji je filozofski podastrijeo svoje sociološka razmišljanja, a također je bio aktivni sudionik »Korčulanske ljetne škole«.

Zagrebačkoj školi praxis filozofije pripada i Danko Grlić, koji je bio posebno cijenjen zbog svoje knjige *Estetika*, koja je i u današnje vrijeme relevantna te je vjerojatno na hrvatskom govornom području najbolja osnovna literatura za upoznavanje s problematikom estetike kao filozofske discipline.

Filozof čiji je rad na povijesti marksističke filozofije dobio zamjetnu europsku i svjetsku recepciju bio je Predrag Vranicki. U svojem radu bavio se je osvjetljavanjem utjecaja Hegelove filozofije na misao Karla Marxa. Kako ideja dijalektičkog materijalizma propagiranog u SSSR-u ima ishodište u Hegelovoj misli, Vranicki je ukazivao i na neshvaćanje te iskrivljavanje Hegelove filozofske misli od strane sovjetskih filozofa.

Branko Bošnjak predstavlja posebnu osobnost unutar praxis filozofije. Bavio se je odnosom religije i filozofije, kao i problemom filozofije i njezine povijesti. Izlazak njegove knjige *Filozofija i kršćanstvo* pokrenuo je dijalog u tadašnjem društvu. Nakon izlaska te knjige održana je još danas često spominjana i citirana studentska tribina između Bošnjaka i biskupa Mije Škvorca, na temelju koje je objavljena knjiga *Marksist i kršćanin*.

Peto poglavlje prikazuje misao i djelo druge generacije »praxisovaca«. Hotimir Burger želio je iznijeti izvornu Marxovu misao, ali nije zapostavljao ni druge autore poput Kanta, Hegela, Kierkegaarda i Heideggera. Zanimljivo je da je veoma cijenio poimanje slobode kao jedne od važnijih oznaka filozofije, koja omogućuje sudjelovanje u izmjeni svijeta.

Vjekoslav Mikecin vodio se je odbacivanjem svih pogrešnih izvedenica marksističkog mišljenja. Smatrao je da je zatvoreni marksizam besmislica te da se ne smije dogmatizirati već ga se treba shvatiti kao otvoreno polje misaone, praktične, teorijske i zbiljske revolucije. Takvog misaonog usmjerenja držao se je i filozof Lino Veljak, koji se je uz to zalagao i za antistaljinističku dimenziju marksističke misli te se je bavio autorima poput Antonija Gramscija (o čijoj filozofiji prakse piše doktorsku disertaciju), Györgyja Lukácsa i Ernsta Blocha.

Veselin Golubović također pripada drugoj generaciji, a marksizam je smatrao iznašašćem najboljih tradicija europske znanosti, mišljenja i kulture. Jedan je od autora koji su se i u novije vrijeme nastavili baviti problematikom marksizma, o čemu svjedoči njegova knjiga izdana 2018. godine *Zagrebačka filozofija prakse. Na putu k povijesnom mišljenju novog*.

Uz praxis filozofiju kao najutjecajniju i najplodniju varijantu marksizma u Hrvatskoj, bilo je i filozofa koji su stvarali pod utjecajem fenomenološke i egzistencijalističke struje. Egzistencijalistička filozofija činila je važan dio proučavanja Marijana Tkalčića, profesora etike i estetike na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Taklčić je egzistencijalizam poimao kao aktualno filozofsko mišljenje, no ono ipak prikladno ne odgovara na potrebe suvremenog društva, dok je za fenomenologiju tvrdio da se vraća prema skolastici te ponovno sagledava skolastički problem odnosa između realizma i nominalizma. Filozof Danilo Pejović doktorirao je tezom o ontologiji Nicolaia Hartmanna. Bio je kritički raspoložen ne samo prema dijalektičkom marksizmu staljinističkog tipa već i prema marksizmu općenito. Vanja Sutlić bavio se je istraživanjem filozofije Heideggera, Nietzschea, Hegela te egzistencijalizmom i marksizmom.

Posebno mjesto u ovom razdoblju zauzima eruditska misao Damira Barbarića. Bavio se je detaljnim istraživanjem Aristotelove i Platonove misli, filozofa njemačkog idealizma te drugih svjetskih filozofa, primjerice Heideggera i Nietzschea, a posebice se zalagao za istraživanje hrvatske filozofske baštine.

Hrvatski autori pokazali su zanimanje i za političku filozofiju, čime su stvorili svojevrsni otpor prema krutoj i unificiranoj filozofiji komunističke partije. Ante Pažanin svoje je školovanje nakon studija filozofije u Zagrebu nastavio kod slavnog njemačkog filozofa Joachima Rittersa. Posebice se je bavio tematiziranjem filozofije Edmunda Husserla kao i političkom filozofijom te je doprinio njenom dubljem proučavanju kod nas. Ovoj skupini filozofa pripada i Žarko Puhovski koji još uvijek aktivno komentira društveno-politička zbivanja. Puhovski je vrlo dobar poznavatelj Marxove misli, no kod njegovih radova vidi se i utjecaj drugih velikana njemačke filozofije, posebice Hegela.

Autor osmo poglavlje posvećuje radu pojedinaca koji su marljivim istraživanjima doprinijeli otkrivanju, obrađivanju i čuvanju hrvatske filozofske

baštine za što je zasigurno najzaslužniji Vladimir Filipović. Bio je idejni tvorac velikog projekta *Filozofske hrestomatije* u izdanju Matice hrvatske. Na njegovu inicijativu osnovan je Institut za filozofiju Sveučilišta u Zagrebu, koji se danas, kao odvojeni institut, u velikom dijelu bavi upravo istraživanjem, obrađivanjem i arhiviranjem hrvatske filozofske baštine. Na Filipovićev misaoni okvir utjecala je filozofija njemačkog govornog područja, posebice njemački klasični idealizam, kojeg je smatrao ključnim u razumijevanju nastanka Marxove misli i dijalektičkog marksizma.

Filozofkinja Heda Festini uz istraživanje povijesti hrvatske filozofske baštine bavila se je i problematikom teorijske filozofije i logike. U pogledu istraživanja hrvatske filozofske baštine ponajviše se je bavila idejama Jurja Politea, lingvistikom i teorijom jezika Petra Botture, te idejama Albina Nađa i Antuna Petrića. Osnovala je sekciju za analitičku filozofiju pri Hrvatskom filozofskom društvu. Autor napominje da njezin rad do sada još nije previše istražen te potiče na bavljenje njezinom filozofijom. Spominje se i filozofkinja Marija Brida koja je slijedila misaoni put filozofa Pavla Vuk-Pavlovića. Njezina filozofska baština također još nije pobliže istražena, a vrijedi napomenuti da je u svojim filozofskim uvidima stremila prema filozofiji personalizma.

Nezaobilazan je i rad Zlatka Posavca koji se je bavio istraživanjima povijesti hrvatske estetike iz razdoblja srednjeg vijeka, renesanse, neoklasicizma, romantičnog klasicizma i Moderne. Podosta materijala kojima se autor poslužio za obradu estetičke misli u jedanaestom poglavlju proizlazi upravo iz pera Zlatka Posavca.

Franjo Zenko, nekadašnji djelatnik i predstojnik Instituta za filozofiju napravio je veliku studiju filozofije Franje Račkog. Također se je bavio istraživanjem Franje Petrića, Ruđera Boškovića, Hermana Dalmatina te ostalih doajena hrvatske filozofije. U kontekstu Zenkova plodonosnog rada nužno je spomenuti i istraživanje personalizma, posebice ideja francuskog filozofa Emmanuela Mouniera.

U okviru istraživanja hrvatske filozofske baštine nezaobilazno je spomenuti i djelatnice Instituta za filozofiju – Ljerku Schiffler, Ernu Banić-Pajnić i Mihaela Girardi-Karšulin. Autor napominje da su svojim radom nedvojbeno podigle ugled Instituta za filozofiju. Schiffler se je između ostalog bavila i propitkivanjem ideje enciklopedizma kao i cjelokupne enciklopedijske znanosti. Banić-Pajnić ponajviše se je istakla kao istraživačica hrvatskih mislioca poput Antuna Mede, Simeona Čučića, Jurja Dubrovčanina, Pavla Skalića, Frederika Grisogona i Jurja Dragišića. Girardi-Karšulin se je bavila filozofijom Matije Frkića, hrvatskog aristotelovskog filozofa rođenog potkraj 16. stoljeća kao i istraživanjem misli Franje Petrića.

U nastavku, autor spominje predani rad akademika Žarka Dadića, matematičara i fizičara koji je gotovo cijeli životni vijek posvetio istraživanju povijesti egzaktnih znanosti, što je često povezivao i s poviješću hrvatske filozofije, čime je ostvario veliki doprinos znanstvenom fundusu obje discipline kao i njihovom međusobnom povezivanju.

Filozofijom znanosti kao srodnom tematikom bavio se je i Stipe Kutleša. On je uz Ivicu Martinovića velik dio svojeg rada posvetio istraživanju Boškovićeve filozofije. Logičar Srećko Kovač do 1991. godine nije imao opsežnu znanstvenu produkciju, što je i razumljivo s obzirom da je doktorirao 1992. godine. Vrijedi napomenuti da se u vremenu do 1991, uz rad na doktorskom studiju, bavio i logikom Fausta Vrančića.

Sljedeće poglavlje posvećeno je hrvatskim znanstvenicima koji su se bavili analitičkom filozofijom. U pogledu analitičke filozofije do 1991, najvažnije središte bio je Odsjek za filozofiju Filozofskog fakulteta u Zadru. Nenad Mišćević pripada najaktivnijim i najvažnijim predstavnicima tog razdoblja. Autor spominje i ostale autore čija je djelatnost neminovno utjecala na razvoj i promicanje analitičke filozofije u našem podneblju. To su Neven Sesardić, Goran Švob, Arne Markusović, Mirko Jakić i Zdravko Radman s Instituta za filozofiju koji se je unutar analitičke filozofije bavio i filozofijom uma.

Autor u nastavku ukazuje na vrijednu recepciju orijentalne filozofije. Počeci su vezani uz Čedomila Veljačića, koji je pedesetih godina započeo rad na svojem kapitalnom dvosveščanom djelu *Filozofija istočnih naroda*. Zanimljivo je da je Veljačić bio i budistički redovnik te je metodom komparativne filozofije nastojao približiti filozofsku misao Istoka i Zapada. Indijskom filozofijom bavila se je i Rada Iveković koja je prevela neka od najvažnijih djela indijske kulture.

Akademik Mislav Ježić nezaobilazno je ime u kontekstu indijske filozofije koji je zbog svojeg znanstveno-istraživačkog doprinosa odlikovan Redom Danice hrvatske s likom Ruđera Boškovića. U ovom poglavlju, autor također prikazuje rad Borislava Mikulića s Filozofskog fakulteta u Zagrebu i Daniela Bučana, koji je dio radnog vijeka proveo u diplomatskoj službi, dok mu je istraživački rad usmjeren prema proučavanju arapske filozofije.

Jedanaesto poglavlje posvećeno je hrvatskim autorima koji su se u istraživanom razdoblju bavili estetikom. Autor prvo obrađuje estetičku misao Pavla Vuk-Pavlovića, jednog od naših najoriginalnijih mislioca 20. stoljeća. Vrijedi napomenuti da je Vuk-Pavlović prevladao materijalističko-marksistički svjetonazor koji je dominirao nakon 1945. godine. Ozren Žunec, kojeg autor također spominje u kontekstu estetike, još uvijek aktivno djeluje. Odličan je poznavatelj marksističke filozofske misli kao i filozofije klasičnog njemačkog idealizma, što je iskoristio u istraživanju njihova međusobnog utjecaja i kritike. Autor se

dotiče i rada dviju filozofkinja koje su se bavile problematikom estetike, a to su Nadežda Čačinović, koja je i dalje aktivna te Vanda Božičević, koja se u razdoblju do 1991. godine ponajviše bavila mišlju američke estetičarke Susanne K. Langer. Napomenimo da bi ovom poglavlju pripadao i Danko Grlić, ali ga je autor obradio u okviru četvrtog poglavlja.

U sljedećem poglavlju, autor prikazuje mislioe koji su se bavili istraživanjem filozofije prava, a na njihova promišljanja utjecali su mislioci poput Hegela, Marxa, Blocha i Lenjina. Berislav Perić jedan je od naših najpoznatijih filozofa prava. U svojem je radu proučavao odnos pravnog, filozofskog, povijesnog i sociološkog pristupa prema pravnoj znanosti kao i metodološkim pitanjima vezanim uz opću teoriju prava. Pavo Barišić u svojem se je radu najviše bavio Hegelovom filozofijom prava, a njegov rad je do pravog izražaja došao tek nakon 1991. godine kada se je opseg njegova rada proširio na istraživanja hrvatske filozofske baštine.

U razdoblju od 1945. do 1991. godine bilo je i mislioca koji su se bavili filozofijom odgoja. Josip Marinković naglašavao je egzistencijalnu dimenziju obrazovanja – odgoj je vrijednosna kategorija i zbog toga ne može biti predmetom neke znanosti. Milan Polić smatrao je da je istinski odgoj onaj koji se oslanja na bit čovjeka, a temelj za takvo istraživanje daje nam Marx. Autor spominje i ostale mislioe koji su se bavili filozofijom odgoja – Pavao Vuk- Pavlović, Stjepan Pataki, Ante Vukasović i autor poznatog gimnazijskog udžbenika za filozofiju Boris Kalin.

Autor s posebnom pažnjom i konciznošću obrađuje rad akademika Ivana Supeka te dvojice filozofa – Marijana Cipre i Branka Despota. Svakom od tih mislioca autor posvećuje po jedno poglavlje. Ivan Supek doktorirao je fiziku i filozofiju u Liepzigu, pod mentorstvom poznatog fizičara Wernera Heisenberga. Bila mu je povjerenja izgradnja instituta Ruđer Bošković. Supek se je u svojim pomišljanjima o filozofiji i znanosti bavio pitanjima o čovjeku, zbog čega je često naglašavao važnost »humanističkog obrata«, a njegova upozorenja o pustošenju, masovnosti, nasilnosti i smrtnosti suvremene civilizacije danas se uistinu ostvaruju.

Marijana Cipru autor smatra našim najoriginalnijim filozofom koji je u svojim promišljanjima koristio izvore s Istoka i sa Zapada. Njegova posebnost i originalnost već je bila nagovještena i opravdana doktorskom disertacijom *Metamorfoze metafizike*, u kojoj promišlja povijest filozofske misli u njezinu sudnosu prema metafizici s naglaskom na razdoblje grčke filozofije do Aristotela.

Branko Despot jedan je od najvećih živućih hrvatskih filozofa. Bio je veoma autentičan predavač povijesti filozofije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, a iskazao se i kao prevoditelj te istraživač hrvatske filozofske baštine, pose-

bice filozofije Đure Arnolda. Velik doprinos pokazao je i u stvaranju hrvatske filozofske terminologije gdje riječima svakodnevnog govora pridodaje nova, filozofska značenja.

Posljednje ali poveće poglavlje knjige sačinjava prikaz filozofije kršćanskog nadahnuća. Svećenici, unatoč za Katoličku Crkvu veoma teškim okolnostima u SFRJ, njeguju kršćansku filozofiju, a prema mogućnostima i objavljuju filozofske tekstove. Kao uvod u složenost problematike, autor razlaže odnos komunističkih vlasti i Katoličke Crkve kroz tri faze. Prva faza obuhvaća razdoblje od ulaska partizanskih jedinica u Zagreb do izbacivanja Katoličko bogoslovnog fakulteta iz Sveučilišta u Zagrebu, druga od imenovanja Alojzija Stepinca kardinalom do 60-ih godina, na koju se nastavlja treća faza koja seže sve do kraja razdoblja obrađenog u knjizi – dakle, 1991. godine.

Autor spominje i ukratko prikazuje rad crkvenih učilišta koja su bila rasadnikom filozofsko-teološke misli tog razdoblja. Uz nezaobilazan Katoličko bogoslovni fakultet, koji je 1952. nepravedno izbačen iz sastava Zagrebačkog sveučilišta, a natrag pripojen tek 1990. godine, u to vrijeme na hrvatskom području djelovali su još i Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove u Zagrebu, Visoka bogoslovna škola u Đakovu, Filozofsko učilište Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda, Visoka bogoslovna škola u Rijeci, Teologija u Splitu, Franjevačka visoka bogoslovija u Makarskoj te Dominikanska visoka bogoslovna škola u Dubrovniku. Filozofi kršćanskog nadahnuća mogli su se pohvaliti četirima filozofsko-teološkim časopisima, koji su izlazili u to vrijeme: *Bogoslovska smotra* i *Obnovljeni Život* bili su pokrenuti prije Drugog svjetskog rata te su doživjeli prekide u izlaženju, dok *Služba Božja* i *Crkva u svijetu* od 1945. izlaze u kontinuitetu, sve do današnjeg dana.

U nastavku poglavlja, autor iscrpno obrazlaže djela značajnih katoličkih mislioca koji su se u sklopu svojeg pastoralnog i teološkog rada također bavili filozofijom, a to su Ivan Kozelj, Josip Ćurić, Tomo Vereš, Mijo Škvorc, Rudolf Brajčić, Josip Weissgerber, Josip Kribl, Vjekoslav Bajsić, Božo Milanović, Ante Kusić, Krsto Kržanić i Ivan Devčić. Neke od filozofskih tema kojima su se navedeni mislioci bavili su: dokazivanje Božje opstojnosti, dijalog s Marxom i marksizmom, istraživanje graničnih pitanja filozofije i teologije, polemiziranje s Kantovom filozofijom te istraživanje kršćanskih filozofa poput Tome Akvinskog i ruskog filozofa Nikolaja Berdjajeva. Literaturi kojom su se bavili kao i konačnim zaključcima koje su izveli, pristupali su kroz prizmu kršćanstva kao prave religije, Isusa Krista kao Sina Božjeg, no uz dijaloški element otvorenosti prema svijetu i drugima.

Na kraju čitanja i analize ove knjige možemo reći da će djelo zasigurno biti od koristi svima koji se bave filozofijom. Ovdje ponajprije upućujem na mlađe

istraživače hrvatske filozofske baštine koji nisu imali priliku iskusiti turbulentna društvena zbivanja i misaona strujanja između 1945. i 1991. godine. Prikaz će im pomoći u upoznavanju važnih hrvatskih mislioca tog razdoblja kao i prilika u kojima su isti mislili i djelovali. Štoviše možda će upravo neko poglavlje ove knjige potaknuti na istraživanje jednog od »zaboravljenih« filozofa, na što autor u svojem djelu neumorno potiče.

Knjiga također može poslužiti kao svojevrsni filozofski bibliografski leksikon hrvatskih mislioca toga razdoblja, kao i vrijedan dodatak povjesničarima i sociolozima u njihovim istraživanjima. Količina prikupljenih podataka, njihova obrada te iznošenje u veoma jasnom i čitkom obliku svjedoči o autorovoj sposobnosti, neizmjerne volji te ljubavi prema filozofiji i istini koju je ugradio u rad na istraživačkom projektu koji je urodio ovom knjigom.

Bernard Hostić

